

Jméno a příjmení:	Klára Černohorská
UČO:	495605
Název, kód předmětu:	PSYb2080, Imaginace a interpretace
Vyučující:	Mgr. Jan Krása, Ph.D.
Datum odevzdání:	29.5. 2021

TEN, KDO STOJÍ V KOUTĚ

Pro seminární práci jsem si vybrala románové dílo autora Stephena Chbotského *Ten, kdo stojí v koutě*, jež popisuje život a emocionální prožívání Charlieho během jeho prvního ročníku na střední škole. Stephen Chbotsky je nejen autorem, ale zároveň i scénáristou a režisérem stejnojmenného filmu, který se objevil v kinech o 13 let později od prvního vydání knihy. Rozhodla jsem se tedy vycházet z obou médií, neboť dle mého nejde o dva různá díla, ale filmové zpracování je zde spíše rozšířením již jednou definované autorovy představy.

Žánrem díla je *coming-of-age*, tedy příběh s důrazem na vnitřní život protagonistů ukazující formativní proces mladého člověka stávajícího se dospělým (Quintana-Vallejo, 2021). Tento žánr je často spojován s pojmem *Bildungsroman*, který ve své podstatě obsahuje stejné prvky, ovšem Quintana-Vallejo (2021) ve své knize vysvětluje, že se tradiční pojetí tohoto termínu váže spíše k „osvíceným“ mužským postavám střední třídy, kteří se stávají slušnými občany, pracovníky a manžely, což je proces, který by čtenáři měli imitovat. Naproti tomu *coming-of-age*, modernější termín, v sobě obsahuje témata definující mládí a dospělost. Protagonisté často čelí problémům pramenících z jejich vlastní identity (př.: pohlaví, sexuální orientace), kvůli čemuž pak musí zápasit s integrací do vlastních rodin či společnosti.

Motivace zaměřit se právě na tuto knihu a film pramení z určité výjimečnosti, kterou k těmto autorovým počínům pociťuji. Ačkoliv jsem za svůj život viděla a četla velké množství *coming-of-age*

příběhů, zachycení emočního rozpoložení hlavní postavy, jakožto i vykreslení tvrdé reality pomocí správně volených prostředků, jak v textu, tak na plátně, není v této kategorii samozřejmostí. Navíc poprvé, když se mi dílo dostalo do rukou, jsem byla modelovým čtenářem (Eco, 2010) – ve stejném věku jako hlavní postavy a procházející si podobnými emocionálními turbulencemi. Možnost identifikace tedy hodnotu díla ještě pozdvihla. I teď ve starším věku mě však téma i příběh hluboce oslovují, neboť hlavní myšlenka, kterou v díle vidím, není ohraničena obdobím dospívání, ale je přítomná v každém aspektu našeho života až do jeho konce.

Stephen Chbotsky je současný autor, jehož pravděpodobně největším počinem je právě *Ten, kdo stojí v koutě*. Na svém kontě má ale třeba taky scénář *Krásky a zvíře* (2017) nebo scénář zfilmovaného muzikálu *Bohémové* (2005) (csfd.cz, 2021; Wikipedia, 2021). Příběh o hlavní postavě je podobný jiným, již vydaným a kritikou uznávaným dílům. Chbotsky toto chytře reflektuje pomocí postavy učitele angličtiny, v jednu chvíli jediným přítelem Charlieho, který mu v průběhu školního roku doporučuje a půjčuje knihy rozebírající velmi podobná témata, jež se objevují i v samotné knize/filmu. Jedná se například o *Jako zabít ptáčka*, *Petr Pan*, *Velký Gatsby*, *Na cestě*, a především pak o *Kdo chytá v žitě*. Co tyto klasická díla s našim příběhem propojuje jsou náměty lidskosti, hledání smyslu života, vnitřní rozervanosti, neférovosti světa, ztráty dětské naivity a snaha se s tímto „procitnutím“ přicházejícím s dospíváním nějakým způsobem vyrovnat. Charlie ve filmu tuto snahu například reflektuje větou „Jen mi řekněte, jak to zastavit. (...) Pořád vidím ty jejich životy (...) je v nich tolik bolesti.“ Námětem prostupujícím v *Kdo chytá v žitě* od J. D. Salingera a *Ten, kdo stojí v koutě* je také smrt blízké osoby. Pro Holdena, hlavní postavu z prvního zmíněného díla, to byl jeho mladší bratr, jenž zemřel na leukémii. Charlie přišel o osoby dvě – svoji tetu Helenu a kamaráda Michaela. O Michaelovi se dozvídáme hned na začátku knihy. Zjistíme, že spáchal sebevraždu a Charlie popisuje, že kvůli toho nekontrolovatelně plakal ve škole. Je to však spíše smrt tety Heleny, kterou měl velmi rád, a s jejíž smrtí se mu nedaří vypořádat. Teta Helena měla autonehodu, když jela malému

Charliemu pro dárek k narozeninám, a tak se chlapec nedokáže zbavit pocitu, že za její ukončený život může on. Obě hlavní postavy v těchto dílech jsou smrtí poznamenáni, a i když to třeba není explicitně řečeno, množství jejich rozhodnutí je touto skutečností ovlivněno.

Otázkou tedy je, proč je toto dílo tak oblíbené a vůbec ještě žádané v porovnání s vyjmenovanými klasikami. Jak sám v rozhovorech Stephen Chbotzky uvádí (Vancheri, 2011; Script Magazine, 2012) v díle se odráží jeho osobní prožívání a zážitky z let dospívání, z části se jedná o dílo autobiografické. Díky povaze knižní předlohy, jež je psaná jako soubor dopisů, se dozvídáme, že Charlie popisuje svůj život mezi roky 1991-1992. Atmosféra díla je tak velmi specifická a autor k jejímu vykreslení využívá množství prostředků. Jedná se například o zmínky konkrétních typů pochutin, fastfoodových řetězců či značek piva, dále také nahrávání na VCR kazety či sledování kultovního seriálu M*A*S*H, vše odkazující na konkrétní dobu. Charlie navíc popisuje momenty ve svém životě, které jsou pro modelové čtenáře denním chlebem – ať už je to rodinná večeře, hledání kamarádů v nehostinném prostředí střední školy, první party či snaha získat řidičský průkaz. Možnost identifikace s postavami, která ze zahrnutí těchto prostředků vyplývá je tak pro čtenáře i diváka jistě atraktivní, nehledě na to, že „devadesátková“ móda je teď mezi dospívajícími opět velmi populární.

Zásadním motivem v příběhu je hudba, kterou autor využívá velmi nápaditě, a jež je nositelem hned několika významů. Zaprvé, autor během knihy skrz různé postavy zmiňuje konkrétní písně a interprety, kteří byli pro tuto dobu typičtí (např.: *Smiths, the Beatles, Fleetwood Mac, U2*). Hudba je tedy dalším prostředkem, jenž umožňuje specifikovat atmosféru 90. let a ve filmu toto médium opravdu krásně vyzní. Hudební styl člověka je také používán k posuzování jeho „kvality“. Hned při prvním setkání Charlieho a Sam, dívky, do které se chlapec okamžitě zamiluje, dochází k otázce na jeho oblíbenou píseň a kapelu. Sam taky například popisuje svoji spolubydlící tým, že má „nejlepší hudební styl“. Nic dalšího o této spolubydlící není řečeno a ani to není třeba. Skrz tento výrok totiž

zjišťujeme, že to jistě musí být skvělý člověk. Zároveň je hudba využívána i jako symbolický mezník v životě postav. Například Sam zmiňuje, že se předtím, než začala poslouchat punkovou muziku bavila s jedním studentem staršího ročníku. Důležitou scénou, převážně tedy ve filmu, je také projíždění tunelem ústředního tria Charlieho, Sam a Patrika. Tento moment, symbolizující osvobození od všech problémů, nekonečnou harmonii a souznění, je doplněn o důležitý aspekt hudební složky, neboť z rádia jejich auta zaznívá píseň *Heroes* od Davida Bowieho, která v průběhu scény nabírá na hlasitosti až se stává jejím ústředním motivem.

Po přečtení knihy a zhlédnutí filmu je nám jasné, že je bazálním příběhem láska. To opět vyvolává otázku, proč vytvářet nové dílo o lásce, když už jich bylo vydáno na toto téma tolik? Dovolím si tvrdit, že Stephenovi Chbotskému se tento motiv povedlo zpracovat naprosto jedinečným způsobem. Kniha totiž přistupuje k lásce hned z několika různých směrů. Prvně tady máme zcela počestnou a krásnou zamilovanost Charlieho, kterou pocítuje k již zmiňované Sam. Dále je zde čistá radost Charlieho ze seznámení se s novými lidmi a vytvoření si přátelských vazeb. Tato láska k druhým lidem a láska druhých k němu, byť zcela platonická, ho naplňuje pravděpodobně víc než cokoli jiného. Kamarádství se Sam a Patrikem odstartovalo jeho novou etapu života. V neposlední řadě je zde pak ještě teta Helena, kterou Charlie naprosto zbožňuje.

Kontrastem k těmto „hezkým“ formám lásky je vztah Charlieho sestry s jejím přítelem, který ji v jednu chvíli udeří do tváře a Charlie je tomu svědkem. Na party také nedopatřením přihlíží sexuálnímu zneužití dívky starším chlapcem z vyššího ročníku. Dále je tu také tajný vztah Patrika s populárním spolužákem, který si případným odhalením homosexuálního vztahu nechce zničit reputaci, a tak se Patrikovi na veřejnosti vyhýbá. Sam se Charliemu svěřuje, že byla v útlém věku zneužita šéfem svého otce, což poté kompenzovala alkoholem a povyraženými se staršími spolužáky. Charlie na to reagoval příběhem své tety Heleny, která si prošla něčím podobným, a proto bydlela u rodiny.

Může se tak zdát, že je v díle jasně viditelná hranice mezi ideologickými strukturami dobra a zla (Eco, 2010). Naše hlavní postavy jsou dobré, zatímco okolní svět je zlý. Jak už to ale bývá i v reálném životě, tato hranice se postupem času začíná smývat. Sám Charlie, kterého na začátku nelze vnímat jinak, než jako zcela kladnou postavu například začne vztah s kamarádkou, kterou vůbec nemá rád tolik jako Sam. Tato skutečnost pak vede k velmi ošklivému rozchodu a svým přístupem této dívce Charlie velmi ublíží. Patrik, který je po rozchodu se svým přítelem v naprostém emocionálním rozkladu zase vyhledá podporu u Charlieho, kterého využije a několikrát se s ním líbá, i když Charlie nevyjadřuje zájem toto opětovat. Sam zase vyhledává toxické vztahy. Největší překvapení pro čtenáře i diváky však čeká na konci filmu, kdy pomocí flashbacků zjišťujeme, že teta Helena, která byla po celou dobu Charliem naprosto adorována, chlapce během jeho útlých dětských let opakovaně sexuálně zneužívala.

V odhalení této klíčové informace až na samotném konci příběhu tak dle mého tkví sama brilantnost díla. K Charliemu totiž přistupujeme celou dobu bez předsudků. Víme, že si prošel těžkým obdobím po smrti svého kamaráda, během celé knihy však neustále narážíme na přinejmenším podivné chování, které není pro patnáctiletého chlapce úplně obvyklé. Charlie například reflektuje, že velmi často nekontrolovaně pláče. Občas také není schopen ovládnout svůj vztek a vybuchne, což pak vede k agresivnímu chování, které si ale nepamatuje. Je stydlivý, plachý, snaží se všem lidem zavděčit, ale ne vždy jim rozumí. Tyto jeho vlastnosti se nám odhalují postupně a při zmíněném prozrazení posledního dílku do pomyslné skládačky nám tak najednou celý příběh dává smysl. V rámci psychologické analýzy tak můžeme říci, že celá kniha a film byly vlastně příkladem toho, jak může vypadat trauma a jeho vliv na život jedince, popřípadě pak dílo může odkazovat na posttraumatickou stresovou poruchu.

Celkový zvrát těsně před koncem knihy a filmu je i naprostým odklonem od klasického *coming-of-age* žánru. Charlie totiž po uvědomění si, co mu teta Helena dělala, upadá do hluboké deprese a ve filmu je vzdáleně znázorněn i možný pokus o sebevraždu. Samotný epilog knihy je pak věnován Charlieho pobytu v nemocnici na psychiatrickém oddělení, kde po tomto zhroucení skončil. Může se tak zdát, že se jedná o naprostý antiklimax, což je podle mého názoru opět jen důkazem výjimečnosti tohoto díla. Paradoxně totiž epilog ani konec filmu nepůsobí smutně, ale vzbuzují v nás pocit naděje. Charlie má i přes veškeré úskalí ve svém životě skvělou rodinu, kamarády a pracuje na tom, aby mu bylo lépe. Návštěva nemocnice tak je vlastně začátkem nové a lepší kapitoly jeho života.

Na závěr bych ještě chtěla doplnit autorovu myšlenku, která v knize i filmu zaznívá z úst učitele angličtiny na Charlieho otázku, proč si dobří lidé vybírají vztah se špatnými lidmi. „Přijímáme tu lásku, o které si myslíme, že si ji zasloužíme.“ Celá kniha je pak manifestací tohoto výroku.

ZDROJE:

csfd.cz. (2021). *Stephen Chbosky*. <https://www.csfd.cz/tvurce/65247-stephen-chbosky/prehled/>

Eco, U. (2010). *Lector in fabula*. Academia.

Quintana-Vallejo, R. (2021). *Children of globalization: Diasporic coming-of-age novels in Germany, England, and the United States*. Routledge.

Script Magazine. (2012). *Screenwriter and novelist Stephen Chbosky: Rebel with a cause*.

<https://scriptmag.com/interviews-features/screenwriter-noveliststephen-chbosky-rebel-with-a-cause-2>

Vancheri, B. (2011). *The perks of a Pittsburgher: Back home, Stephen Chbosky directs a film version of his novel*. Pittsburgh Post-Gazette. <https://www.post-gazette.com/ae/movies/2011/06/01/The-perks-of-a-Pittsburgher-Back-home-Stephen-Chbosky-directs-a-film-version-of-his-novel/stories/201106010170>

Wikipedia. (2021). *The perks of being a wallflower*. Wikipedia.

https://en.wikipedia.org/wiki/The_Perks_of_Being_a_Wallflower